V.O.B.o.W.

nr. 112
november-december-januari 2021-2022

België-Belgique
P.B.
8800 Roeselare 1
BC 6675
P 409155

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

West-Vlaamse Archeokrant: Driemaandelijks tijdschrift, jaargang 29, afgiftekantoor Roeselare, Uitgever: V.O.B.o.W. vzw & WAR

Ondernemingsnummer: 414135857

Maatschappelijke zetel: Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare
Verantwoordelijke uitgever en verzending: Jozef Goderis
Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare (Rumbeke), 051/22.27.20

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

nr. 112
november-december-januari 2021-2022

COLOFON

Redactie: Jozef Goderis, Hendrik Hameeuw
Adres: Bergeikenstraat 48, 8800, Roeselare - Rumbeke, 051/22.27.20

Werkten mee aan dit nummer: Johan Buyse, Roland Frits Coghe, Jozef Goderis, Hendrik Hameeuw, Jos Vanackere

Vormgeving: Hendrik Hameeuw, Jozef Goderis.
Foto's en illustraties: Jozef Goderis, Hendrik Hameeuw, Silke De Smet

V.O.B.o.W.-lidmaatschap 2021: wordt betaald op rekening BE 22 4669 1679 9147 (BIC KREDBEBB) van V.O.B.o.W.-vzw. Vaste leden betalen € 26. Gewone leden € 21. De vier Archeokranten per jaar zijn ook voor niet-leden beschikbaar voor €12. Zij verschijnen in februari, mei, augustus en november.

Inleveringsdatum bijdrage eerstvolgende nummer: vóór 15 januari 2022.

Verzendingsdienst West-Vlaamse Archeokrant:
Jozef Goderis, Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare. 051/22.27.20 jozef.goderis@skynet.be

Copyright 2021, West-Vlaamse Archeokrant - Jozef Goderis en Jos Vanackere

Overname is toegelaten mits verwijzing naar onze uitgaven. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn bijdrage. Voor gehele of gedeeltelijke overname is voorafgaande toestemming van de auteur vereist.

V.O.B.o.W. vzw is aangesloten bij Herita: krachtenbundeling Erfgoed Vlaanderen,
Het Forum voor Erfgoedverenigingen en Open Monumentendag Vlaanderen

www.vobow.be

INHOUD

Voorwoord 151
J. Goderis

Met de V.O.B.o.W. naar Trezoor 152
J. Goderis

Lithische bijlkop: oude vondst uit Staden, nieuwe gift in het RAMS 155
H. Hameeuw

Archeo in de Pers 163

Archeo te Kijk 172

Tijdschriften 177

Boekbesprekingen 179

Hernieuwing lidgeld of abonnement 182

Activiteitenkalender 183

LITHISCHE BIJLKOP: OUDE VONDST UIT STADEN, NIEUWE GIFT IN HET RAMS

Hendrik Hameeuw

Op 10 oktober 2021 laat Philippe Despriet van de vzw Archeologie Zuid-West-Vlaanderen bij een bezoek aan het Regionaal Archeologische Museum a/d Schelde (RAMS) te Waarmaarde twee stenen werktuigen achter die hij zelf vele jaren geleden door de vinder ervan toegestopt gekregen heeft. Daar deze stukken geografisch niet afkomstig zijn uit Zuid-West-Vlaanderen en het depot van het RAMS archeologisch materiaal uit gans West-Vlaanderen beheert, leek het hem beter deze stukken daar een nieuw onderkomen te geven.

De twee lithische werktuigen betreffen een groot fragment van een gepolijste stenen bijlkop en een potentiële schrabber of afslag. Deze laatste (zie foto's) geeft ons als geïsoleerde vondst, en zonder een gericht wetenschappelijk onderzoek, relatief weinig toegevoegde waarde. Gelijkaardige stukken worden tijdens prospecties van velden, zo goed als overal in onze regio's aangetroffen. Noteer ook dat de dekkingsgraad van schors en retouches ook van belang is, om in te schatten of dergelijke geïsoleerde vondsten al dan niet echte artefacten betreffen of dat het toch eerder door intensieve (in deze regio sowieso het geval) landbewerking in keirijke bodems om pseudo-artefacten gaat.

Deze 'schrabber' werd net als de bijlkop intussen in het RAMS geregistreerd, respectievelijk onder de depotnummers: RAMS03324 en RAMS03323.

In 2020 schonk ook de cultuurschepen van Avelgem reeds aan het RAMS een soortelijke gepolijst bijl, die hij zelf nog als jongeling in de meersen van de Schelde ter hoogte van **Rugge** gevonden had. Erik Vandereecken schreef er een uitvoerig verslag over neer in WAK 108: 166-172. Ook in WAK 103: 116 rapporteerde recentelijk Jozef Goderis een gelijkaardig stuk die hij aangetroffen had tussen aardewerkscherven, in een Middeleeuwse archeologische context uit het centrum van **Roeselare**.

Dit zijn twee recente voorbeelden, van een intussen lange lijst van allerhande vondstmeldingen van gelijkaardige gepolijste bijlkoppen. Soms worden ze aangetroffen tijdens archeologische opgravingen, vaak betreffen het toevalsvondsten door wandelaars of tijdens prospecties.

Wanneer we iets verder terug gaan in de tijd, en het zelfs louter houden op (ver-) meldingen in de eigen reeks West-Vlaamse Archaeologica rapporteert Ph. Crombé er drie in WA 2/1 te **Kerkhove** (i.e. RAMS01496, RAMS01497 & RAMS01498), P. Boncquet[1] drie in WA 4/3 te **Kortrijk**, **Beveren-Leie** (Waregem) & **Ruien** (Kluisbergen, O-VL.), J. Termote één in WA 4/3 te **Houtem** (Veurne), E. Warmenbol één in WA 5/3 te **Watou** (Poperinge), R. Van Acker[2] één in WA 6/1 te **Torhout**. P. Vandamme twee in WA 6/1 te **Esen** (Diksmuide), J. Goderis één in WA 6/2 te **Roeselare**, J. Termote twee in WA 8/3 te **Kemmel** & **Zonnebeke**, Ph. Crombez & J. Termote één[3] in WA 8/3 te **Merkem** (Houthulst), H. De Witte[4] één in WA 8/3 te **Brugge**, R. Putman, M. Soenen & G. Tieghem verschillende in WA9/2 te **Heuvelland** en grensgebied met Noord-Frankrijk, J. Termote, A. Vandenbilcke & M. Versavel[5] drie in WA 10 te Houtem[6] (Veurne), **Lo** & **Woumen**[7] (Diksmuide), D. Calmeyn minimum vijf in WA 12 te **Rumbeke** (Roeselare), en in WA Monografiën III één vanop de **Kemmelberg**. Indien we deze zoektocht zouden uitbreiden naar nog meer publicatiekanalen, treffen we er verspreid over West-Vlaanderen zonder twijfel een veelvoud aan.

Gepolijste bijlkoppen zijn dan ook opvallende lithische voorwerpen. De meesten zijn best wel groot en zijn onmiskenbaar gevormd en afgewerkt door mensenhanden. Dat maakt hen gemakkelijk herkenbaar, wat ze aldus sneller doet oprapen door wandelaars en herkennen tijdens prospecties. Ook, daar er best veel werkuren zit in het produceren van een gepolijste bijl (sommige definiëren het zelfs als prestigevoorwerpen) en daar ze specifiek typerend zijn voor de neolithische, koper- en vroege bronstijden zullen archeologen er ook haast altijd in hun publicaties extra aandacht op leggen. Ter illustratie hiervan: 1. In de hierboven vermelde lijst zitten een pak archeologische bijdrages die als onderwerp louter handelen over één of meerdere gepolijste bijlen, en niets anders dan dat; 2. Ook deze bijdrage is eigenlijk alleen samengesteld, jawel, omdat er een 'nieuwe' lithische gepolijste bijlkop in het spel is.[8]

Bij de overdracht vermeldde Philippe Despriet dat het grote fragment gepolijste bijl en het andere lithische object gevonden werden te **Staden**. Meer bepaald, dat deze lithische voorwerpen gevonden werden op de Stadenberg / Staedenbergh / Staenbergh 'nabij' de molen ongeveer rond het jaar 1970. Deze locatie betreft geografisch, zoals de naam en historische aanwezigheid van een molen laat uitschijnen, een hoger gelegen rug of kam ('Midden-Westvlaamse heuvelkam' of 'Heuvelrug van Westrozebeke') waar reeds lang verschillende wegen samen komen en bewoning is, zie de kaarten hieronder. De molen stond in het verlengde van de Molenstraat richting de hoek van de Kasteelstraat en de (oude) Ieperstraat. Op de Ferrariskaart (1771-1778) kan je waarnemen dat de molen er wel reeds stond, maar dat de Molenstraat er toen nog niet was. Maar, niets uit de beknopte overlevering van de vondstmelding die aangeeft dat beide lithische voorwerpen ook daadwerkelijk op de oorspronkelijke site van de molen gedaan werden. De staakmolen met open voet werd reeds in 1885 afgebroken.[9]

Daar er ook niets geregistreerd werd rond de verdere vondstomstandigheden: zoals al dan niet oppervlaktevondsten, bij graafwerken,

[1] Refereert naar vondstmeldingen door Juliaan Claerhout.
[2] Refereert verder ook nog naar andere vondsmeldingen van gepolijste bijlen te **Torhout** en **Klerken**.
[3] Typologisch betreft dit een dissel.
[4] Refereert verder naar nog een ander exemplaar uit **Brugge**.
[5] Refereert verder ook nog naar gepolijste bijlen te **Lampernisse** (Diksmuide) en **Nieuwpoort**.
[6] Idem als exemplaar uit WA4/3.
[7] Typologisch betreft dit een beitel.
[8] Was er enkel de potentiële schrabber of afslag die aan het RAMS geschonken was geweest, dan stond hier nu geen artikel.
[9] https://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=2536

diepte of positie ten aanzien van geologische lagen of lokale geografie, kunnen beide stukken enkel als 'losse vondsten' gecatalogeerd worden.

Tenslotte de bijlkop zelf, deze is over het ganse oppervlak beschadigd, meer uitgebreid onderzoek zou kunnen uitmaken of deze beschadigingen ten aanzien van het origineel gepolijst afgewerkte volume al dan niet ten gevolge van later secundair gebruik zijn. Een deel van de snede is verloren gegaan en vooral de hiel mankeert volledig.

Het materiaal is licht grijze silex met kleine donkere vlekken. Op basis van de bewaarde delen lijkt de bijl zo goed als symmetrisch, een licht S-vormige snede is mogelijk, deze snede is breed en boogvormig.

Er kan, dankzij beperkte aantallen andere vondsten, ingeschat worden dat de hoogtes van de 'Heuvelrug van Westrozebeke' nog meer neolithische vondsten schuil houden.[10] Doch, zijn er voorlopig geen opgravingen die dit ten volle kunnen ondersteunen en bijvoorbeeld ook duidelijke Neolithische bewoningssites hebben prijsgegeven. En toch staat de hier besproken gepolijste bijl niet alleen. Op 2km vogelvlucht meldt het Centraal Archeologisch Inventaris als losse vondst (tuin van vinder) ook een vuurstenen gepolijste bijl (CAI75154, Diksmuidestraat, N36, 26) en tijdens een veldprospectie elders in Staden (CAI158517) eveneens een gepolijste bijl.

Ook, meldt Philippe Despriet (mondelingen communicatie) ook nog dat hij eveneens uit de onmiddellijke omgeving van Stadenberg begin de jaren 2000 tijdelijk voor onderzoek nog een andere gepolijste bijl in handen heeft gekregen. Hij maakte er toen een tekening van en gaf het stuk vervolgens terug aan de landbouwer die het daar vond.[11]

Tenslotte hebben ook de grootschalige archeologische opgravingen ter aanleiding van de aanleg van de Fluxys aardgasleiding (2014-2016)[12] die net ten zuiden van Stadenberg loopt (±700m, 10m lager), nog voor extra inzichten gezorgd. Ook daar werd namelijk een fragment van een 'gepolijste afslag uit Spiennes-vuursteen' aangetroffen, dit naast een bepekt aantal andere lithische artefacten.[13] Dat alles samen maakt een redelijk groot aantal van dergelijke prominente lithische artefacten uit Midden- / Laat-Neolithicum en/of overgansperiode naar de metaaltijden in de 'onmiddellijke' omgeving.

[10] http://onroerenderfgoed.github.io/la2001/relictzones/R30061.html
[11] Houdt de 'korte berichten' rubriek in de komende WAK's in het oog, zodra mogelijk, zal daar deze tekening gecommuniceerd worden.
[12] Zie ook WA 27: 93-101.
[13] Dank aan Willem Hantson die wees op deze vondst: Beke e.a. 2015: *Fluxys – gasleiding, Alveringem – Maldegem. Archeologisch onderzoek Vol. 2. Lot 4: Deelzone Poperinge – Lo-Reninge en Staden. Basisrapportage archeologische zones*, 270-274.

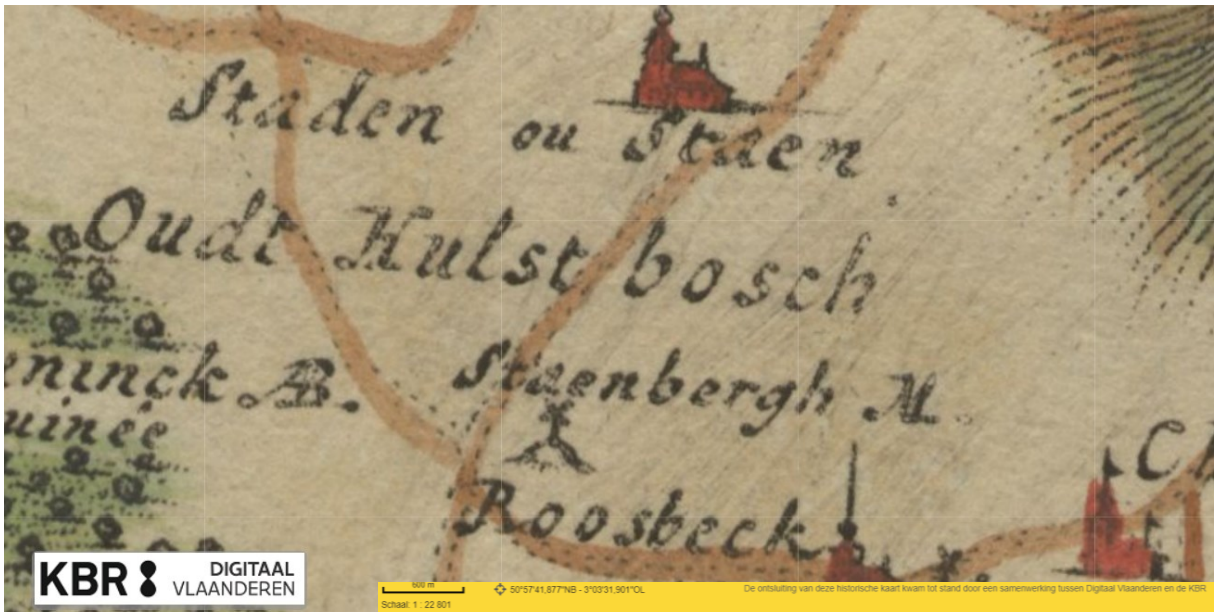

1. Fricxkaart 1712, via geopunt.be

2. Ferrariskaart 1771-1778, via geopunt.be.

3. Poppkaart 1842-1879, via geopunt.be.

4. Topografischekaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970), via geopunt.be.

5. Lithische gepolijste bijlkop, RAMS03323

6. Lithische gepolijste bijlkop, RAMS03323

7. Snede van lithische gepolijste bijlkop, RAMS03323

8. Zijaanzicht van lithische gepolijste bijlkop, RAMS03323

9. Lithische schrabber / afslag, RAMS03324

10. Lithische schrabber / afslag, RAMS03324

11. Lithische schrabber : afslag, RAMS03324